

Η ΕΙΣ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΝ ΣΥΜΒΟΛΗ

ΤΟΥ ΙΩΣΗΦ ΚΟΗΛΕΡ

ΥΠΟ

Π. ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ (*Beroliner*)

Ἡ ἐπιστημονικὴ δραΐσις τοῦ Ἰωσήφ Kohler εἶναι τόσον πολυσχιδῆς, ὥστε ὁ μέλλων νὰ κρίνῃ ταύτην ἀπορεῖ ἀληθῶς πόθεν ν' ἀρχίσῃ καὶ ποῦ νὰ τερματίσῃ τὴν κρίσιν καὶ τί πρῶτον καὶ τί ὕστερον νὰ ἐπαινέσῃ καὶ ποῖαν τοῦ ἀνδρὸς νὰ ἐξάσῃ ἀρετὴν τὴν σοφίαν ἢ τὴν ἀσφαλῇ κρίσιν ἢ τὴν ὀξείαν ἀντίληψιν ἢ τὸ πρακτικὸν πνεῦμα ἢ τὴν σαφήνειαν καὶ τὸ κάλλος τοῦ λόγου ἢ τὸ θάρρος τῆς γνώμης ἢ τὴν ποιητικὴν δύναμιν ἢ τὸ καλλιτεχνικὸν σφρῆγος ἢ τὴν πρὸς μαλέτην καὶ μάθησιν ἀκατάσχετον ὁρμὴν ἢ τὴν ἀπ' ὑψηλῆς σκοπιᾶς τῶν ζητημάτων ἐξέτασιν ἢ τὴν ἐπικρίσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην ! Πάσας τὰς ἀρετὰς ταύτας διακρίνει ἀνὰ πᾶν βῆμα ὁ ἐμβριθύων εἰς τὸ ἔργον τοῦ Ἰωσήφ Kohler, διακρίνει δὲ ὡσαύτως τὸ ρηξικέλευθον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὸν ἀκρατον ἐνθουσιασμόν πρὸς πᾶν μέγα καὶ εὐγενές καὶ ὠραῖον καὶ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς πᾶσαν προοδευτικὴν ἀπόπειραν καὶ πρὸς πᾶσαν νέαν ἰδέαν. Καὶ αὐτὸς οὗτος διήνοιξε νέους καὶ εὐρεῖς ὁρίζοντας ἐν τῇ ἐπιστήμῃ τῶν νόμων καὶ τὰς ὑπὸ ἄλλων δοθείσας νέας κατευθύνσεις ὑπεβοήθησε καὶ προήγαγε, μάλιστα δὲ τὰς κοινωνιολογικάς.

Δὲν ἦσαν μικροὶ ἀλλὰ μακροὶ οἱ γενόμενοι πρὸς εἰσαγωγὴν τῶν ἀρχῶν τῆς κοινωνιολογίας εἰς τὴν νομικὴν ἐπιστήμην καὶ πρὸς ἐπικράτησιν αὐτῶν κατ' ἀρχὰς μὲν ἐν τῷ ποινικῷ, ὕστερον δὲ ἐν τῷ ἀστικῷ δικαίῳ. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς παλαιᾶς κλασσικῆς σχολῆς ἐχόμενοι ζηλοτύπως μακραιώνων παραδόσεων καὶ ἀρχαίων συστημάτων διέκριντο δυσμενῶς πρὸς τὰς αἰρετικὰς δοξασίας, τὰς ὁποίας ἐπεχείρουν μετὰ πόνου καὶ μόχθου νὰ θεμελιώσωσι καινοτόμοι ἐρευνῆται. Ἡ σάφεις ἢ τοὺς γέροντας συνήθως κατέχουσα καὶ καθοδηγοῦσα, παρεμβάλλει πάντοτε προσκόμματα μεγάλα εἰς τὰς νέας ἰδέας. Καὶ ἡ γηραιά νομικὴ ἐπιστήμη ἐτι

αἰῶνας μακροὺς ἀγωνιζομένη ὅπως διατηρήσῃ ἀναλλοίωτον καὶ ἀλώβητον τὸ κύρος νόμων τεθειμένων κατ' ἄλλους χρόνους πολὺ μεμακρυσμένους, καὶ δι' ἄλλους ἀνθρώπους καὶ δι' ἄλλας βιοτικὰς ἀνάγκας, πολὺ διαρρόρους τῶν ἀναγκῶν τῇ; σήμερον, ἐρημνεύουσα δὲ τοὺς νόμους τούτους κατὰ μέθοδον τυπικὴν καὶ ἄγονον καὶ δουλεύουσα τῷ κράτει τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν καὶ τῶν ξηρῶν δογμάτων, καὶ αὕτῃ ἡσθένησε καὶ πολλοὺς ἡδίκησεν.

Ἡ πρόοδος ὑπάρχει πάντοτε ἐν τῇ μεταβολῇ καὶ ἀνελίξει. Ὅ,τι στάσιμον γίνεται σὺν τῷ χρόνῳ καὶ νοσηρόν. Διὰ τοῦτο καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Ρώμῃ ἐγκαίρως εἶχε ληρθῇ πρόνοια ὅπως τὸ δίκαιον ὑφίσταται τῇν ἀναγκαίαν ἀνέλιξιν συνεχῶς ἀλλοιούμενον καὶ προσαρμοζόμενον ἐκάστοτε εἰς τὰς μεταβαλλομένας ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων. Καὶ ἐβελτιούτο οὕτω τὸ δίκαιον ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τῶν θεσμοθετῶν καὶ ἐν Ρώμῃ ὑπὸ τοῦ πραίτωρος. Ἐπὶ τῶν δὲ ὅσους οἱ σκοτεινοὶ μέσοι χρόνοι. Τὸ ρωμαϊκὸν πνεῦμα ὁπαρακώθη ὑπὸ τὸ πέλμα τῶν βαρβάρων τῆς Δύσεως, τὸν δὲ ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀτέκαμε τέλος ἀγωνιζόμενον δεινὸν καὶ μακρὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν βαρβάρων τῆς Ἀνατολῆς. Καὶ ἡ ἀρχαία σοφία ἐκοιμήθη ὑπὸν βαθύν. Ὅτε δὲ ἐπὶ τῶν ἡ ἀφύπνισις διὰ τῆς παλιγγενεσίας τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων ἐν τῇ Ἑσπερίᾳ, τὸ ὑπάρχον χάσμα ἦτο τόσον μέγα, ὥστε ἡ ἐπιστήμη δὲν ἡδυνήθη νὰ γεφυρώσῃ τοῦτο ἀμέσως, ἀλλ' ἠναγκάσθη νὰ προβαίῃ βραδέως ἔχουσα ὁδηγοὺς ἀμφιβόλου κύρους δηλονότι ἀρχαίς καὶ δόγματα πεπαλαιωμένα ἐπικρατήσαντα ἐν τῷ μεταξὺ. Τοιαῦται ἀρχαὶ ἐδέσποσαν ἐπὶ μακρὸν καὶ ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ· τυφλὴ ἀφοσίωσις πρὸς ὑπερβατικὰς ἐννοίας καὶ τρόπος ἐρεύνης τοῦ δικαίου κατ' ἐξοχὴν δογματικὸς καὶ θεωρητικὸς καὶ τυπικὴ ἐφαρμογὴ θεσμῶν ξένων καὶ παναρχαίων ἄνευ προσαρμογῆς αἰτῶν, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, πρὸς τὰς ἀνάγκας καὶ ἀπαιτήσεις τοῦ νεωτέρου βίου. Ἀλλ' οἱ νέοι ἄνδρες, οἱ κοινωνιολόγοι, ἐπὶ νεωστύτησαν κατὰ τῶν ἀρχῶν τούτων, διὰ τῶν ὑποίων διηγωνίζετο δίκαιον δίκαιον, δίκαιον σφαλερὸν, ἀνταποκρινόμενον περίπου πρὸς τὸν σατυρισμὸν ὃν δίδει ὁ ποιητὴς διὰ τοῦ σιδήματος τοῦ Μεφιστοφελούς.

Es erben sich Gesetz' und Rechte
Wie eine ewige Krankheit fort ;

.....

Vom Rechte, das mit uns geboren ist,
Von dem ist leider nie die Frage.

Καὶ ἐπιδοξάζουσιν νὰ μεταβάλλωσι τὸ κατὰ θεωρίαν δίκαιον, τὸ ἀπορρέον ἐξ ἀφηρημένων ἐννοιῶν, εὐρεθεῖσων διὰ συλλογιστικῶν

ἀκροβασιῶν εἰς δίκαιον πραγματικόν, εἰς δίκαιον ὀρθόν, ἔχον ὥς βάσεις τὸ σκόπιμον καὶ τὸ ἐπιεικὲς καὶ λαμβάνον πάντοτε ὑπ' ὄψιν τὰς κατὰ τὴν ἀπονομὴν αὐτοῦ ἐπικρατούσας βιοτικὰς ἀνάγκας καὶ τοὺς ἐκάστοτε ὄρους τοῦ κοινωνικοῦ βίου.

Τὸ σύστημα τοῦ σοφωτάτου τῶν νομοθετῶν οὐδέποτε δύναται νὰ εἶναι τέλειον, διότι πᾶς νομοθέτης ὀρμᾶται ἐκ τῶν παρατηρήσεων τοῦ παρελθόντος καὶ ἔχων μόνον ὑπ' ὄψει τὰς ἀπαιτήσεις τῶν χρόνων, καθ' οὓς νομοθετεῖ, θεοπίττει γενικὰς τινὰς διατάξεις κανονίζουσας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον δικαίως ὠρισμένον κύκλον περιπτώσεων, αἷς ὁ νομοθέτης ἡδύνατο νὰ προῖδῃ. Ἐνθυμίζει, καθ' ἃ ὑπέδειξεν ἤδη καὶ ὁ Ἀριστοτέλης, τὰς ὁμαλὰς καὶ συνήθεις σχέσεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου. Οὐδέποτε ὁμως δύναται νὰ περιλάβῃ εἰς τὸ νομοθέτημα αὐτοῦ διατάξεις ἱκανὰς ὅπως κανονίσωσιν ἐκ τῶν προτέρων τὴν ἀτελεύτητον σωρείαν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, τὰς ὁποίας συνεπάγεται μοιραίως ἡ ἀκατάσχετος πρὸς τὰ πρόσω πορεία τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ διηγετικὴ ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἡ διὰ ποικίλων μέσων ἐπέκτασις τῶν συγκοινωνιῶν καὶ αἱ συνεχεῖς τεχνικαὶ πρόοδοι καὶ αἱ μεγάλοι ἀνακαλύψεις καὶ ἐφευρέσεις καὶ τόσοι ἄλλοι λόγοι.

Πῶς λοιπὸν θὰ ρυθμισθῶσι νομικῶς αἱ μυρία αὗται περιπτώσεις τῆς σφραγώσης ζωῆς, αἱ δὲν ἡδύνατο νὰ προῖδῃ ὁ νομοθέτης; Ἡ κοινωνιολογικὴ σχολὴ ἀπαντᾷ ὅτι τὰς ἀτελείας τοῦ νόμου καὶ τὰς ἐλλείψεις τῶν ἐθίμων δικαιοῦται νὰ συμπληρώσῃ ὁ δικαστής, ἔχων ὡς ὁδηγὸν τὴν ἰδίαν συνείδησιν καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις καὶ ἐκτιμῶν δεόντως τοὺς κοινωνικοὺς καὶ ἄλλους ὄρους, καθ' οὓς δέον νὰ κριθῇ ἐκάστη ὑπόθεσις, μὴ ἀπομακρυνόμενος δὲ τῶν γενικῶν σκοπῶν τοῦ δικαίου καὶ προσπαθῶν ὅπως ἡ κρίσις αὐτοῦ εἶναι σύμφωνος πρὸς τὸ κοινὸν νομικὸν φρόνημα τῶν πολλῶν. Ὁ δικαστής, κατὰ τοὺς κοινωνιολόγους, δὲν εἶναι τυφλὸς τοῦ νόμου θεράπων, ἀλλ' ἐλεύθερος τοῦ δικαίου ἱεροφάντης, ὁμότιμος σχεδὸν πρὸς αὐτὸν τὸν νομοθέτην δυνάμενος ἐν περιπτώσει σιγῆς ἢ ἀτελείας τοῦ νόμου, νὰ δικάσῃ κατὰ τὸν θεσμόν, ὃν θὰ ἐθέσπιζεν αὐτός, ἐὰν ἦτο νομοθέτης, ἔχων ὑπ' ὄψει τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν κοινὴν εὐδαιμονίαν. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τὰς μέχρι τοῦδε ἐπικρατούσας γνώμας, ὁ δικαστής δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἐρημίτης τοῦ σπουδαστηρίου, ἀλλ' ἀνθρώπος κοινωνικὸς παρακολουθῶν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν σφραγώσαν ζωὴν καὶ μελετῶν πᾶσαν ὑγιᾶ ἢ νοσηρὰν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἐκδήλωσιν καὶ ἐξετάζων τὰς ποικίλας τοῦ βίου ἀνάγκας καὶ συνθήκας καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων ἐλευθέρως ἐρμηνεύων τὸ δίκαιον.

Τῶν κοινωνιολογικῶν τούτων ἀρχῶν, αἵτινες ἀπεκλήθησαν καὶ ἀρχαὶ τοῦ ἐλευθέρου δικαίου, πρόδρομος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωσήφ Kohler, ὡς αὐτὸς οὗτος ὡμολόγησεν. Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀρχῶν τούτων ἔδωκε πρᾶγ-

ματι τὴν πρώτην ὥθησιν διὰ τοῦ περιφήμου ἐκείνου συγγράμματος, «Shakespeare vor dem Forum der Jurisprudenz» (1883), ὅπερ ἐδημοσίευσεν ἐν νεαρᾷ ἡλικίᾳ προκαλέσας τὸν γενικὸν θαυμασμόν ἀλλὰ καὶ πολλὴν ἐχθρότητα διὰ τὰς ἐν αὐτῷ ἐπαναστατικὰς κατὰ τοῦ νομικοῦ καθεστῶτος ἰδέας. Ἐν τῷ πολυθρυλήτῳ τούτῳ ἔργῳ δὲν ἐνάγεται ὁ μέγας Ἀγγλὸς τραγικὸς ὡς ὑπόδικος ἐνώπιον τοῦ δικαστηρίου τῆς νομικῆς, ὡς θὰ ὑπέθετέ τις ἐκ τοῦ τίτλου, διὰ νομικὰ ὀλισθήματα, διότι περὶ τοιούτων μικρῶν καὶ ταπεινῶν πραγμάτων δὲν ἐφρόντιζεν ὁ Ἰωσήφ Kohler, ἀλλὰ κρίνεται ὡς βαθὺς μελετητὴς τῶν μεγάλων τοῦ δικαίου προβλημάτων, τὰ ὅποια προβάλλουσιν ἐκάστοτε εἰς τὰ κοινωνικὰ δράματα καὶ ἀποδεικνύεται ὡς ρηξικέλευθος κοινωνιολόγος καὶ μεταρρυθμιστὴς τῶν νομικῶν ἀρχῶν καὶ διατάξεων ὅσαι δὲν συμβιβάζονται πλέον πρὸς τὸ συνεχῶς ἐξευγενιζόμενον τοῦ δικαίου συναίσθημα.

Ὡς ἀφετηρίαν τῶν σκέψεων αὐτοῦ λαμβάνει ὁ Ἰωσήφ Kohler τὸ νομικὸν πρόβλημα τὸ ἀναπτισσόμενον ἐν τῷ «Ἐμπόρῳ τῆς Βενετίας». Διὰ τὰ νοήσωμεν καλῶς τὸ δίκαιον, ὅπερ μετὰ τόσης δυνάμεως λόγου διεκδικεῖ ὁ Ἑβραῖος τοκογλύφος, πρέπει ν' ἀναδράμωμεν μέχρι τῶν χρόνων, καθ' οὓς λαμβάνει χώραν ἡ τραγωδία καὶ νὰ μελετήσωμεν τὴν κατάστασιν τοῦ δικαίου κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους. Θὰ ἴδωμεν τότε ὅτι τὸ τυπικὸν δίκαιον εἶναι πράγματι ὑπὲρ τοῦ ἀπαισίου Σάβλοχ, οἱ δὲ δικασταὶ τῆς Βενετίας, τυπικῶς τὸ δίκαιον τοῦτο ἐφαρμόζοντες, ὀφείλουσιν νὰ καταδικάσωσιν τὸν Ἀντώνιον, διότι τὸ δρᾶμα συμβαίνει καθ' οὓς χρόνους ὁ δανειστὴς ἐδικαιοῦτο τοῦ καθιστεροῦντος ὀφειλέτου οὐ μόνον τὴν περιουσίαν νὰ ἀρπάσῃ καὶ τὴν ἐλευθερίαν νὰ ἀφαιρέσῃ, ἀλλὰ καὶ τὸ αἷμα νὰ ἀπαιτήσῃ. Οἱ λόγοι οὗτοι καὶ τὸ ψυχικὸν πάθος διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Σάβλοχ ἀναδείκνυται ὑπερασπιστὴς τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους διαρκῶς ὑβριζομένων καὶ ἀτηνῶς διωκομένων Ἑβραίων προσδίδουσιν αὐτῷ ἡρωϊκὴν τινα αἵγλην, καὶ διὰ τοῦτο ὁ μὲν ὁμόφυλος αὐτῷ ποιητὴς Heine χαρακτηρίζει τὸν τοκογλύφον, γελοιώτατα κατὰ τὸν Kohler, ὡς τὸ μάλιστα ἀξιοσέβαστον τῆς τραγωδίας πρόσωπον, ὁ δὲ πολὺς Ihering ὡς ἥρωα τῆς φυλῆς. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ὀρθὴν γνώμην τοῦ Kohler ὁ Σάβλοχ πόρρω ἀπέχει μορφῆς τραγικῆς. Ἡ ψυχικὴ ἀγριότης καὶ τὸ διαβολικὸν μῖσος καὶ πρὸ πιντὸς ἡλίσχρα ἀπληστία πρέχοντα διαρκῶς, καθιστῶσι τὸν Σάβλοχ μορφήν αὐτόχρημα κωμικὴν καὶ αἰσχράν. Παρὰ πᾶσαν συμπάθειαν ἦν δύναται νὰ διεγείρῃ ἐν τινι μέτρῳ ἡ εὐλόγος διάθεσις ὅπως παραστῇ ὡς ἐκδικητὴς τῆς φυλῆς αὐτοῦ, καθ' ἣν στιγμήν ὁ Σάβλοχ ἀρνεῖται τὴν ζητουμένην χάριν καὶ ἐπισείει τὸ αἱμοσταγὲς ὁμόλογον διψῶν χριστιανικὸν αἷμα, δὲν εἶναι δυνατὸν εἰμὴ ἀγανάκτησιν νὰ προκαλέσῃ.

Τὸ μεγαλεῖον τῆς τραγωδίας ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ ὅτι δύο

δίκαια ἐγείρονται ἀντιμέτωπα τὸ δίκαιον τοῦ παρελθόντος ἀφ' ἐνὸς καὶ τὸ δίκαιον τοῦ μέλλοντος ἀφ' ἑτέρου. Κτηνῶδες ὁρμέμφυτον πρὸς ἐκδίκησιν, συγκρουόμενον πρὸς τὸ ἀναβλύζον αἰσθημα τοῦ ἠθικοῦ νόμου. Εἶναι τὸ τέρας ἀνελιξεως κατ' ἣν τὸ δίκαιον, κατὰ τὸν Kohler, ἀπορροφᾷ ἀρχῆς ἀνηκούσας εἰς ἄλλον ἠθικὸν κύκλον καὶ ἰδιοποιούμενον αὐτὰς αὐξάνει καὶ ἀναιδάλλει ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ τοῦ ἠθικοῦ κόσμου ἐκμυζῶν συνεχῶς νέας ζωτικὰς οὐσίας ἐκ τοῦ πλουσίου ἡθιστοῦ τῶν ἠθικῶν ἀληθειῶν.

Εἰς τὸ μεταίχμιον τῆς ἀνελιξεως ταύτης ὁ ποιητὴς Σαιξπηρος ἀναδείκνυται διὰ τῆς καταδίκης τοῦ Σάυλοκ ρηξικέλευθος κοινωνιολόγος. Διότι εἶναι μὲν ἄδικος ἢ ἀπόφασις κατὰ τοὺς ὑφισταμένους ἐτι ξηρούς νομικοὺς τύπους, τὰ λείψανα ταῦτα μακρᾶς παραδόσεως, ἀλλ' ἀπὸ ἀτόψεως τοῦ ὑψηλοῦ δικαίου εἶναι ὀρθὴ καὶ δικαία καὶ συμβιβάζεται πληρέστατα πρὸς τὸ ἐλεύθερον καὶ ἠθικὸν συναίσθημα τοῦ δικαίου. Ἡ ἀπαίτησις τοῦ Σάυλοκ εἶναι κατ' οὐσίαν ἀνήθικος· «εἶναι κατὰ χρῆσις δικαίωματος» καὶ κατ' ἀκολουθίαν ἀδίκημα τὸ ὁποῖον δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ ὑγίης νομικῇ ἀντίληψι. Τὴν κοινωνιολογικὴν ταύτην ἀρχὴν τὴν ὁποίαν πρῶτος ὁ Kohler πρὸ τεσσαράκοντα περίπου ἐτῶν διεκήρυξε, καὶ ἐπέσυρε τότε διὰ τοῦτο τὴν μὴνιν πολλῶν Μανδραίνων τῆς νομικῆς, βλέπομεν ἐπικρατοῦσαν ἀπὸ τινος χρόνου ἐν τῇ ἐπιστῇ καὶ ἀνευρίσκομεν ἐν τινι τῶν τελειοτάτων συγχρόνων νομοθετημάτων, τῷ Ἑλβετικῷ Κώδικι, ἐν τῷ δευτέρῳ ἄρθρῳ τοῦ ὁποῖου ἀναγινώσκομεν τὴν ἐπομένῃν πολλοῦ λόγου ἀξίαν διάταξιν:

«Ἡ προφανὴς κατὰ χρῆσις δικαίωματός τινος δὲν εὐρίσκει νόμιμον προστασίαν».

Ὅμοιαν περίπτωσιν συγκρούσεως παλαιοῦ καὶ ξηροῦ καὶ ἀγρίου θεσμοῦ πρὸς νέον καὶ ἐλεύθερον καὶ ἠθικὸν δίκαιον διαβλέπει ὁ Kohler καὶ ἐν τῷ «Ἀμλέτῳ», τὸν ὁποῖον παραβάλλει πρὸς τὴν Ὁρέστειαν τοῦ Αἰσχύλου. Καὶ ὁ Ὁρέστης καὶ ὁ Ἀμλέτος εἶναι κατὰ τὸν Kohler, μεθόριοι καινοτόμοι (Grenzpaturen) δηλονότι ἄνδρες τοὺς ὁποίους ἡ ἀδυσώπητος Μοῖρα τάσσει ἐκάστοτε εἰς τὸ μεταίχμιον δύο περιόδων πολιτισμοῦ καὶ ἀναθέτει αὐτοῖς τὴν σκληρὰν ἐντολὴν νὰ προλαϊάνωσι τὴν πρὸς τὰ πρόσω πορείαν τῆς ἀνθρωπότητος, συγκρουόμενοι πρὸς τὰς ἐπικρατούσας τέως ἀρχὰς καὶ παραδόσεις καὶ κλονοῦντες ἢ ἀνατρέποντες τὸ παλαιὸν ἠθικὸν ἢ νομικὸν ἢ κοινωνικὸν ἢ πολιτικὸν καθεστῶς. Καὶ εἰς τὸν Ὁρέστην καὶ εἰς τὸν Ἀμλέτον ἐπιβάλλουσι τὰ πάτρια ἥθη τὴν τιμωρίαν τοῦ φόνου τοῦ πατρός. Ἀλλ' ἀγωνίζονται ἀμφοτέροι ἀγῶνα δεινὸν ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ὁρέστης καταπατῶν τὸ ἀρχαιότερον μητριαρχικὸν δίκαιον φονεύει τὴν μητέρα συντελῶν οὕτως εἰς τὴν ἐξευγένισιν τῶν ἡθῶν διὰ

τῆς ἐπικρατήσεως τῶν θεσμῶν τοῦ πατριαρχικοῦ δικαίου· εὐτυχέστερος τοῦ Ἀμλέτου ἐξέρχεται νικητῆς τοῦ δεινοῦ ἀγῶνος τῇ ἐπεμβάσει τῆς Παλλάδος. Ὁ δὲ Ἀμλέτος εὐρισκόμενος εἰς ἀπώτερον μεταίχμιον τῆς ἀνελξεως, οὐ μόνον ἀδυνατεῖ νὰ φονεύσῃ τὴν μητέρα, παρὰ τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἡθῶν τὴν ἐκδηλουμένην διὰ τοῦ φάσματος τοῦ πατρός, ἀλλὰ καὶ τὸν φύνον τοῦ θεοῦ θεωρεῖ πρᾶξιν ἡθικῶς ἀποτρόπαιον. Κατὰ τὸν Kohler ὁ Ἀμλέτος ἀποφεύγει τὴν φονικὴν πρᾶξιν ὄχι διότι στερεῖται τοῦ ἀναγκαίου ψυχικοῦ σθένους, ὥς ἐνόμιζεν ὁ Goethe, ἀλλὰ διότι κατισχύουσιν ἐν αὐτῷ εὐγενέστεραι καὶ ὑψηλότεραι ἡθικαὶ ἀρχαί. Καὶ πίπτει αὐτὸς ἐξίλαστήριον θῦμα μὴ ἔχων, ὥς ὁ Ὁρέστης, συμπαραστάτην τὸν Θεόν, κληροδοτεῖ δὲ μόνον εἰς τὸν κόσμον τὴν πολῦτιμον αὐτοῦ διαθήκην, ἐν ᾗ ἀναπτύσσει ἐν μέσῳ ἀνεκφράστου πόνου ἀφθονίαν σοφίας καὶ βάθος παρατηρητικότητος περὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου... Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἐπιλέγει ὁ Kohler μετ' εὐνοήτου ὑπερφηφάνιας, «ἡ νομικὴ δύναται νὰ κρατῇ ὑψηλὰ τὸ λάβαρον αὐτῆς, διότι εἰς τὰ δύο μεγαλοπρεπέστατα δραματικὰ δημιουργήματα τῆς ἀρχαιότητος καὶ τῶν νεωτέρων χρόνων, εἰς τὴν Ὁρέστειαν καὶ τὸν Ἀμλέτον, ὁ δραματικὸς ἀγὼν εἶναι ἀγὼν δικαίου, ἡ δὲ πρᾶξις τοῦ ἥρωος εἶναι ἔργον νομικῆς προόδου.»

Ἡ μεγάλη ἀξία τοῦ Kohler ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ ὅτι ἀναλύων τὰς ἐξόχους τραγωδίας τοῦ Σαιξπείρου, δὲν ἐθαμβώθη ὑπὸ τῆς γοητείας τοῦ ἀγγλοῦ ποιητοῦ, ἀλλ' ὥς δεινὸς νομικὸς καὶ ψυχολόγος διέκρινε καὶ ἀνεύρε καὶ ἔσπειρε τὰ προοδευτικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα βλαστήσαντα προϊόντος τοῦ χρόνου πλούσιον ἀπέδωκαν ἀμνητόν.

Κατὰ ταῦτα δικαίως ὁ Kohler δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς πρῶτος εὐαγγελιστὴς κοινωνιολογικῶν ἀρχῶν ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστῇ καὶ πρόδρομος τῆς νέας καὶ εὐέλπιδος τοῦ ἐλευθέρου δικαίου σχολῆς. Τὰς ἀνωτέρω ἐκτεθειμένας σκέψεις καθὼς καὶ τὴν πραγματείαν αὐτοῦ «περὶ ἐρμηνείας τῶν νόμων» αὐτὸς ὁ Kohler χαρακτηρίζει ὡς τὸ λυκαυγὲς τοῦ ἐλευθέρου δικαίου. Δὲν ἦτο βεβαίως ἀφωσιωμένος ὁπαδὸς τῆς νέας ταύτης τοῦ δικαίου σχολῆς, τὰς ἀξιώσεις τῆς ὁποίας ἐθεώρει ὑπερβολικάς, ἀλλὰ διέκειτο συμπαιῶς πρὸς αὐτὴν καὶ τὰς προοδευτικὰς αὐτῆς τάσεις, διότι κατ' ἀρχὴν ἐσαγηνένετο ὑπὸ πάσης ρηξικαλεύθου ἀπολείρας. Καὶ ἔγραφε : «Δὲν φοβούμεθα τὸ ἐλεύθερον δίκαιον· εἶναι ἀναγκαῖόν τι καὶ θὰ ἐπιφέρῃ τὴν λύτρωσιν ἐκ τῶν δεσμῶν τοῦ παρελθόντος». Καὶ ἐπρέσβευεν ὅτι οἱ τεταγμένοι ὑπὸ τῆς πολιτείας ὅπως ἀπονέμωσι τὸ δίκαιον δέον νὰ ἔχωσι πάντοτε ὡς τελικὸν σκοπὸν οὐχὶ τὴν αὐστηρὰν τῶν τυπικῶν θεσμῶν ἐφαρμογὴν ἀλλὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ κατ' οὐσίαν δικαίου· δὲν πρέπει νὰ ὑποτάσσωνται δουλοπρεπῶς εἰς τὸ γράμμα τοῦ νόμου, ἀλλὰ νὰ ἀποβλέπωσι πάντοτε πρὸς

τὴν ἰδέαν τῆς προόδου. Ἡ ἐρμηνεία δὲν πρέπει νὰ εἶναι ξηρὰ καὶ ἄγονος, ἀλλὰ ν' ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ τοῦ δικαίου συναίσθημα τῶν πολλῶν, χωρὶς βεβαίως νὰ κλονῇ τὸ κύρος τοῦ νόμου. Ὁ νόμος, ὡς φαινόμενον κοινωνικόν, ἀποτελεῖ τμήμα τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας, ἐν ᾗ ἰσχύει, καὶ πρέπει κατ' ἀνάγκην νὰ ἐξελισσεται καὶ προάγεται μετ' αὐτοῦ. Ἐφ' ὅσον ὁ πολιτισμὸς προοδεύει, τὸ δίκαιον δὲν δύναται νὰ μένῃ στάσιμον. Ὅταν δὲ ἡ ἐπὶ τὰ βελτίφ μεταβολὴ αὐτοῦ διὰ νέων νομοθετημάτων δὲν εἶναι εὐκολος, ἢ πρόοδος τοῦ δικαίου δεόν νὰ ἐπιδιώκηται διὰ τῆς ἐφαρμογῆς λογικῆς καὶ πρακτικῆς ἐν ταυτῷ ἐρμηνείας συμβιβασούσης τοὺς καθυστεροῦντας θεσμοὺς πρὸς τοὺς ὀλοὺν μεταβαλλομένους κοινωνικοὺς ὄρους. Καθῆκον δὲ εἶναι παντὸς πεφωτισμένου νομικοῦ καὶ παντὸς σφύρονος δικαστοῦ νὰ ὑποβοηθῇ διὰ τοιαύτης ἐρμηνείας τὴν ἀνάπτυξιν τῶν στοιχείων τῆς προόδου, τὰ ὁποῖα αἱ νόμος περιέχει. Τὴν τυπομανίαν τῶν ὁπαδῶν τῆς παλαιᾶς σχολῆς καὶ τὴν τυραννίαν τῶν ἀφηρημένων ἐννοιῶν ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ δικαίως ἔψαγε πάντοτε ὁ Kohler μετὰ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν δύναμιν. Ἦθελε δὲ τὴν νομικὴν πρὸ παντὸς ἐκιστήμην πρακτικὴν, «διότι τὸ πρακτικὸν δίκαιον εἶναι καὶ τὸ ὀρθὸν δίκαιον, ἐν ᾧ τὸ δίκαιον τὸ φέρον ἀποτελέσματα πρακτικῶς νοσηρά, ἀποβαίνει δίκαιον σφαλερὸν καὶ φαντασιόπληκτον».

«Τὸ δίκαιον πρέπει νὰ διαπλάττεται», ἔγραφεν ὁ Kohler, «κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ν' ἀνταποκρίνεται ἄριστα πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τε χρόνον καὶ τρόπον καὶ νὰ ὑποθάλλῃ τὴν ἐκπλήρωσιν αὐτῶν, ἐν ἄλλαις λέξεσι νὰ προάγῃ καὶ ὑποστηρίξῃ τὰ μέγιστα τὴν ἀνέλιξιν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ συμφώνως πρὸς τὸν ἐκάστοτε προορισμὸν αὐτοῦ».

Καὶ ἄλλα οὖν. «Τὸ δίκαιον ὑφίσταται τὴν οὐσιώδη ἐπίδρασιν τῶν σκοπῶν τοῦ βίου, πρὸς τοὺς ὁποίους καταταίνει ὠρισμένην τοῦ πολιτισμοῦ περίοδον. Ἐκάστη περίοδος πολιτισμοῦ ἔχει ἴδιον δίκαιον, ὅπως καὶ ἕκαστον δίκαιον ἔχει ἴδιαν περίοδον πολιτισμοῦ».

Καὶ τὴν εἰς τὸ ποινικὸν δίκαιον εἰσαγωγὴν ἀρχῶν κοινωνιολογικῶν ἐτεκρότει κατ' ἀρχὴν ὁ Kohler. Καίπερ δὲ ὁπαδὸς ὢν τῆς κλασικῆς σχολῆς, ἀλλ' ὁπαδὸς προοδευτικὸς καὶ καινοτόμος, καίπερ ὢν θιασώτης τοῦ περὶ ἐλευθερίας τῆς βουλῆσεως δόγματος, ἔληναι τὰς προσπαθείας τῆς κοινωνιολογικῆς σχολῆς πρὸς καταπολέμησιν τῶν αἰτίων τοῦ ἐγκλήματος καὶ τὴν ὑπὸ μετριοπαθεῶς καὶ λελογισμένου κοινωνιολογικοῦ πνεύματος μεταρρυθμίσειν τῆς ποινικῆς νομοθεσίας. Ἀλλὰ τὴν ἀντικατάστασιν τῆς ποινικῆς ἀνταποδόσεως διὰ τοῦ σωφρονιστηρίου καὶ ἄλλας τῆς κοινωνιολογικῆς σχολῆς ὑπερβολάς, διὰ τῶν ὁποίων ἡ τύχη τῶν φυγοπόδων καὶ τῶν πνευματικῶς ὑποδεῶν καὶ τῶν ἀλκοολικῶν ἐγκληματοῦν θὰ ἐβελτιοῦτο τοσοῦτον, ὥστε νὰ εἶναι πολλὰ καὶ καλυτέρα τῆς μοίρας πολλῶν διὰ τιμίου ἰδρωτός τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα προσκορμίζοντων ἐργατῶν, ἀπέριπτεν ὁ Kohler, διδάσκων ὅτι αἱ ἐγκλημα-

τίας, ἐφ' ὅσον δὲν εἶναι προσβεβλημένος ὑπὸ φρενικῆς τινος παθήσεως, ἔχει ἐκτενερῶς τῆς βουλήσεως καὶ εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἐγκληματικὴν αὐτοῦ πράξιν. Πρέπει νὰ ἀποτίσῃ τὴν πρὸς τὴν κοινωνίαν ἀρετὴν διὰ τὴν κατ' αὐτῆς ἐκδηλωθεῖσαν διὰ τοῦ ἐγκλήματος ἐκδηρότητα, πᾶσα δὲ σωφρονιστικὴ ὑπὲρ αὐτοῦ μέριμνα τῆς πολιτείας δέον νὰ ἐπιταῖ τῇ ποινῇ. Ἡ ἀνταπόδοσις δὲν εἶναι, κατὰ τὸν Kohler, λείψανον τῆς ιδιωτικῆς ἐκδικήσεως, ἣτις συνέβαινε, κατὰ τὴν γνώμην τῶν πολλῶν, πρὸς κορεσμόν ἀγρίων ὀργῶν τοῦ ἀτόμου· εἶναι τοῦναντίον ὁ ἠθικὸς πυρὴν τῆς ποινῆς ἐν παντὶ χρόνῳ. Διότι ὁ Kohler ἀπορρίπτει ὡς μὴ ἱστορικῶς βάσιμον τὸν ἰσχυρισμόν ὅτι ὁ ἐκδικητὴς ἱκανοποιεῖ ἀτομικὸν πάθος· τοῦναντίον δέχεται ὅτι οὗτος ἐξετέλει ἠθικὴν ὑποχρέωσιν ἐπιβαλλομένην αὐτῷ ὑπὸ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου πρὸς ἐξίλασμόν τοῦ γενομένου ἐγκλήματος. Ἐνῆργει δηλονότι ὑπὸ τὴν πίεσιν τῶν ὑπὸ τῆς ὀλότητος παραδεδωγμένων ἠθικῶν δυνάμεων, αἵτινες, προοιούσης τῆς ἀνελίξεως, ἀντικατέστησαν τὴν ἄσκοπον καὶ ἀχλίλωτον ἐκδίκησιν διὰ σκοπίμου καὶ μεμετρημένης ποινῆς.

Καὶ ὑπὸ πολλὰς ἄλλας ἐπόψεις ἀνέπτυξε καὶ μετερρῦθμισεν ὁ Kohler τὰς γενικὰς τοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀρχάς. Αἱ θεωρίαι, αἱ ὑπετύλωσε, διακρίνονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ διὰ τὸ καινοτόμον καὶ τὸ πρακτικὸν καὶ τὸ φιλοδίκαιον. Ἐπολέμησε δὲ πρὸ παντὸς τὴν σχολαστικὴν τῶν ποινικῶν νόμων ἐρμηνείαν, τὴν ἐχομένην αὐστηρῶς τοῦ γράμματος τῶν νόμων καὶ ἀδικοῦσαν πολλάκις διὰ τῆς ἀλόγου ἐφαρμογῆς τῶν θεσμῶν ἢ διὰ προσθήκης στοιχείων, αἵτινα κατὰ τὴν ὑγιᾶ ἀντίληψιν δὲν περιέχονται ἐν αὐτοῖς. Ἡ ἐρμηνεία ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ δέον νὰ ἐξυπηρετῇ πάντοτε τὴν ἰδέαν τῆς δικαιοσύνης καὶ ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὸν Kohler, ἡ ἐφαρμοστέα διάταξις δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνεύηται κατὰ τὴν πρὸ μακρῶν χρόνων ἐκδηλωθεῖσαν θέλησιν τοῦ νομοθέτου, διότι τοιαύτη ἐρμηνεία θὰ ἦτο ἀνεπαρκής. Καὶ ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα τοῦ νόμου ἐρμηνεία δὲν εἶναι πάντοτε δικαία. Ἡ ὀρθότερα ἐρμηνεία κατὰ Kohler, εἶναι ἡ ἀφ' ἑαυτῆς γινομένη κατὰ τὴν λογικὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐκάστοτε ὑφισταμένης πρακτικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀνάγκης, δηλονότι ἡ κοινωνιολογικὴ ἐρμηνεία. Διότι ἐρμηνεία, ἣτις πρὸ τινων ἐτῶν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὀρθή, εἶνε ἐνδεχόμενον νὰ εἶναι σήμερον ἄδικος ἕνεκα τῆς ἀποτύμου μεταβολῆς τῶν κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὄρων, ὡς αἴφνης συνέβη κατ' ἀκολουθίαν τοῦ μεγάλου πολέμου.

Προήγαγε δὲ ὁ Kohler καὶ τὴν ἱστορίαν τοῦ ποινικοῦ δικαίου καὶ κατώρθωσεν, ἀναδιφῶν συγγράμματα ἀρχαιότερα, νὰ φέρῃ εἰς φῶς ιδέας καὶ σκέψεις ἀνδρῶν πρὸ πολλοῦ λησμονηθέντων ὡς ὁ Κοβαρρῦβιας, ὁ Φαρινάκκιος καὶ ὁ Μολίνας· καὶ ὁ Σουαρέζιος· καὶ νὰ καταστήσῃ ταῦτα χρησίμους τῷ ποινικῷ δικαίῳ.